

ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume 5 Issue 2, A Tribute to Prof. Dr. Halil INALCIK p. 611-614, March, 2013

MAŽURANIĆ, Matija, Bosna'ya Bir Bakış Yahut Bir Hırvat Vatandaşının 1839–40 Yılları Arasında O Eyalette Kısa Bir Yolculuğu, (Osmanlı Dönemi Bosnasına Dair Bir Seyahatname), Yayına Hazırlayanlar: Ekrem Čaušević, Tatjana Paić-Vukić, Ayla Hafız Küçükusta, Bal-tam, Prizren 2011, 104 sayfa (ISBN: 978–9951–436–04–5).

MAŽURANIĆ, Matija, A Croat's View Of Ottoman Bosnia: The Travelogue Of Matija Mažuranić From The Years 1839-40, Authors: Ekrem Čaušević, Tatjana Paić-Vukić, Ayla Hafız Küçükusta, Bal-tam, Prizren 2011, 104 pages (ISBN: 978–9951–436–04–5).

Dr. Abidin Temizer
Bakıkesir Üniversitesi - Balıkesir

Matija Mažuranić'e ait seyahatnameyi konu edinen kitap, 104 sayfadır ve Bal-tam Yayınları tarafından Türkçe olarak 2011 yılında Prizren'de basılmıştır. Kitabı yayına hazırlayanlar Prof. Dr. Ekrem Čaušević, Dr. Tatjana Paić-Vukić ve Ayla Hafız-Küçükusta'dır. Ayla Hafız-Küçükusta aynı zamanda eseri Hırvatça'dan Türkçe'ye tercüme etmiştir.

Tercüme eser, iki bölüme ayrılmıştır. Birinci bölüm, Prof. Dr. Ekrem Čaušević ve Dr. Tatjana Paić-Vukić'in Matija Mažuranić'in seyahatnamesine dair yaptıkları değerlendirmeyi içermektedir. Bu bölüm giriş bölümü ve devamında gelen beş bölümden oluşmaktadır (s.V-XXV). Eserin ikinci bölümünde ise seyahatnamenin tercümesine yer verilmiştir. Tercüme bölümü seyahatname yazarının önsözünden ve iki bölümden oluşmaktadır (s.1–77). Eserin sonunda ise, yayına hazırlayanların eklediği Bosna haritası ile Prof. Dr. Ekrem Čaušević, Dr. Tatjana Paić-Vukić ve Ayla Hafız-Küçükusta'ya ait özgeçmişler bulunmaktadır.

Birinci bölüm Prof. Dr. Ekrem Čaušević ve Dr. Tatjana Paić-Vukić tarafından yazılmış ve 21 sayfadan oluşmaktadır. Bu kısımda Matija Mažuranić'in seyahatnamesinin nasıl ve kimler tarafından yayımlandığı anlatılmıştır. Buna göre, 1817 yılında Hırvatistan'ın Adriyatik Denizi Sahili'ndeki Novi Vinodolski kasabasında dünyaya gelen Mažuranić, 1839 yılı Ekim'inde çıktığı Bosna yolculuğundaki izlenimlerini geri döndüğünde ağabeylerine anlatmış ve seyahati boyunca tuttuğu notları da okumaları için onlara vermiştir. Ağabeyleri, Mažuranić'in notlarını okuduktan sonra içinden sakıncalı gördükleri bazı bölümleri çıkartarak

1842 yılında yazarın ismini vermeden kitap olarak yayınlamışlardır¹. Hırvat edebiyatının ilk edebî seyahatnamesi olan Mažuranić'in seyahatnamesi, Bosna tarihi araştırmalarında tarihî bir belge niteliği de taşımaktadır. Čaušević ve Paić-Vukić'e göre, her ne kadar bazı araştırmacıların nazarında bu eser, "Osmanlı dönemi Bosna'sının aynadaki yansımasından farksız ise de" (s.V), hiçbir seyahatname tam anlamıyla objektif değildir. Zira seyahatnamelerin oluşturulmasında farklı tarihî, toplumsal, ideolojik, psikolojik ve diğer unsurlar etkili olabilmektedir. Bu nedenle Čaušević ve Paić-Vukić, Mažuranić'in seyahatnamesinde Bosna'ya dair olumsuz görüşlerinin nedenlerini ortaya çıkarmak için eseri eleştirel bir bakışla değerlendirmişlerdir (s.VI).

"Mažuranić'in İdeolojik Görüşleri ve Bosna'ya Yolculuğunun Nedenleri Üzerine" (s.VI-X) alt başlığı altında Mažuranić'in seyahatnamesinin doğru analiz edilebilmesi için hem yazarın entelektüel, kültürel ve siyasi profilinin hem de seyyahın zamanındaki Hırvatistan ve Bosna'da yaşanan tarihî ve siyasî olayların iyi bilinmesi gerektiği ifade edilmiştir. Mažuranić'in Bosna'ya yolculuk yaptığı dönemde Hırvatistan'daki siyasî hava, *İlir Uyanışı* ve *Yenilikçi Hareketi* etkisi altındadır ve Mažuranić'in ailesi de bu hareketin önde gelen destekçilerindedir. Čaušević ve Paić-Vukić'in iddiasına göre Mažuranić, kardeşleri tarafından, Bosna ve Hersek halkı önde gelenlerinin nasıl bir hareket içerisinde olduğunu ve halk için bir şey yapıp yapılamayacağını araştırması amacıyla Bosna'ya gönderilmiştir (s.VI). Čaušević ve Paić-Vukić bu kısımda Mažuranić'in bir görev icabı Bosna'ya gittiği üzerinde özellikle durmaktadırlar (s.IX-X).

"Tarihî Bir Kaynak Olarak Mažuranić'in Seyahatnamesi" (s.X-XIII) alt başlığı altında eserin muhteva analizi yapılmış ve seyahatnamede Mažuranić'in o dönemde Bosna'daki siyasî durum ve olaylarla ilgili değerlendirmelerinin olmadığına dikkat çekilmiştir. Buna gerekçe olarak da Mažuranić'in ağabeylerinin "siyasî içerikli ve herhangi birine zarar verebilecek olan sayfaları çıkartmalarını" göstermişlerdir (s.X). Mažuranić'in seyahatnamesinin Bosna'ya dair siyasî tarihi açıklayan bir kaynak olarak sadece küçük bir bilgilendirme değeri vardır. Čaušević ve Paić-Vukić'e göre burada yazar anlattıklarının başkahramanıdır ve gezilerini, hastalıklarını, sıkıntılarını, attan düşmesini ve benzeri olayların dışında ancak birkaç durumla ilgili detaylı bilgi aktarmıştır. Örneğin, Mažuranić, Bosna seyahatine başladıktan hemen sonra ilan edilen Tanzimat Fermanı'nın o, henüz Bosna'ya gelmeden kısa bir süre önce Saraybosna'ya geldiği bilinmektedir. İtiraz Hareketi'nin bir yandaşı olarak Mažuranić bu ferman ile ilgili hiçbir şey yazmamıştır. Čaušević ve Paić-Vukić'e göre bu durumun iki nedeni olabilir: Birincisi, yazarın kardeşlerinin metnin bazı bölümlerini elemeleri ikincisi ise Mažuranić'in "önyargılı ve dar bakış açısı" ile bilgi aldığı insanların hayli cahil oluşudur (s. XIII).

"Bosna, Hüzünlü ve Kasvetli Bir Bölge" (s.XIV-XVIII) alt başlığında öncelikle yazarın Bosna'ya ait ön bilgiye sahip olup olmadığı tartışılmaktadır (s.XIV). Daha sonra seyahatnamede yer alan Bosna ile ilgili bilgilerin tahliline geçilmiştir. Mažuranić'in eserinde Bosna'yı "kasvetli, hüzünlü ve tehlikeli" bir bölge olarak gördüğü ifade edilmiş ve buna

¹ Seyahatnamenin ilk baskısı şu şekilde geçmektedir: *Pogled u Bosnu ili Kratak put u onu Krajinu, učinjen 1839-40 po Jednom Domorodcu*, Zagreb 1842. Seyahatnamenin tıpkıbasımı ise 1938 yılında yayınlanmıştır. *Pogled u Bosnu ili Kratak put u onu Krajinu, učinjen 1839-40 po Jednom Domorodcu*, [Haz. Dr. Slavko Ježić], Zagreb 1938. Bugün elimize ulaşan nüsha 1842 yılına ait baskı olduğu için, Mažuranić'in orijinal el yazması henüz bulunamamıştır. Fakat Mažuranić'in kardeşlerinin çıkardıkları kısımlar bugün Zagreb Milli Kütüphanesi ve Üniversite Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.

eleştirel bir şekilde yaklaşmıştır. Zira Mažuranić seyahati esnasında duyduğu ve eserine aktardığı efsaneler hem kedisinde hem de okurda Bosna'nın mistik, esrarengiz, karanlık, gerçek ve hayal arasındaki sınırların çok belirsiz bir ülke olduğu izlenimini beslemekteydi. Netice itibarıyla, Mažuranić'in dar bakış açısı, Bosna'da kaldığı sürenin kısa oluşu, oradaki halkla kısıtlı iletişimi, sert bir Bosna kışında hayatta kalma çabası, Bosna ile ilgili ayrıntılı bilgi edinmesini önlemiştir(s.XV).

“*Bosnalı Müslümanlarla İlgili İzlenimler*” (s.XVIII-XXII) alt başlığında Mažuranić'in Bosna Müslümanlardan bahsederken onun Hırvat Yenilikçilerinin Bosna ile ilgili yazdıklarından etkilendiği düşüncesindedirler. Zira Hırvat Yenilikçi basınında Bosna Müslümanlarından bir nevi “*asil vahşiler*” olarak bahsedilmektedir. Mažuranić de seyahatnamesinde Bosnalı Müslümanlar “*vahşi, görgüsüz, sofrada adabı olmayan, para için verdikleri sözden cayan ve yalakalığı*” çok seven insanlar olarak betimlenmiştir. Bu küçümseme ve kötülleme izlenimi veren tanımlarına “*tembel, çalışmayı sevmeyen ama sürekli savaşmak isteyenler insanlar*” ifadelerini de ekliyordu. Čaušević ve Paić-Vukić, bu durumun Mažuranić tarafından abartıldığı fikrindedirler. Zira Mažuranić Saraybosna'da bir süreliğine maiyetinde çalıştığı *Mustafa-Paşa Babić*'in adamları (aşçı, seyis, bekçi) ile biraz vakit geçirmesine rağmen genelleme yaparak Bosnalı Müslümanları kaba, vahşi bir şekilde nitelmiştir. Mažuranić'in Bosnalı Müslümanlar ve dinleriyle ilgili olumsuz yorumlarının temelinde bilgisizliği ve görüştüğü kişilerin sosyal statü ile cahillikleri vardır(XIX-XX).

“*Bir İlave: Sasüre Uğramayan Mažuranić*” (XXII-XXV) alt başlığında 1974 yılında yayımlanan ve Mažuranić'e ait olduğu iddia edilen bir el yazmasından bahsedilmektedir. *Put jednog inostranca po Turskoj carevini* (Türk İmparatorluğunda Bir Yabancı'nın Yolculuğu) adını taşıyan bu el yazması 1843-44 yıllarında yazılmıştır. İddiaya göre, el yazmasında bahsedilen olaylardan hareketle bu el yazmasının 1843-44 yılından birkaç yıl önce yazılmış olabileceğini ve “Bosna'ya Bir Bakış”ın devamı veya bu eserin yayımlanmadan önce Mažuranić'in kardeşleri tarafından seyahatname metninin içinden çıkartıkları bölümler olabileceği vurgulanmaktadır(s.XXII-XIII).

Seyahatname'yi yayına hazırlayanlar tarafından, Matija Mažuranić'in seyahatnamesinin bir analizi yapıldıktan sonra seyahatnamenin tercümesine geçilmiştir. Söz konusu seyahatname, Matija Mažuranić'in önsözü (s.3-4) ile başlamaktadır. Mažuranić önsözde Bosna'nın coğrafi sınırlarını belirttiikten sonra, Bosna ile ilgili çok az şey bilindiğine dikkat çekmiş ve bunun nedeninin de Türklerle yapılan uzun süreli mücadeleler olduğunu ifade etmiştir. Mažuranić, Bosna yolculuğunu da bu bilgi eksikliğine bağlamıştır.

Seyahatname'nin birinci bölümü “*Hırvat Seyyah Matija Mažuranić'in Gözüyle Bosna*” başlığını taşımaktadır (s.5-50). Bu bölümde seyyah, Bosna'ya yaptığı yolculuğu başlama anından anlatmaya başlamıştır. Seyyah yolculuğu boyunca sürekli kendisinden bahsetmektedir. Hangi şehir, kasaba ve köylerden geçtiği, yolunu ne şekilde kaybettiği, hangi zorluklarla karşılaştığı, nasıl hastalandığı, acıktığı ve kimlerle konuştuğu gibi bilgilere yer vermiştir. Ancak burada dikkati çeken bir husus, görüştüğü kişilerden duyduğu ve genelde Bosnalı Müslümanları kötümseyen efsanelere yer vermesidir. Bunun haricinde gezdiği yerleşim yerleri, yollar, konuştuğu insanlar veya yediği yemekler hakkında bir tasvir yapmamış, herhangi bir ayrıntıya girmemiştir.

Seyahatnamenin ikinci bölümü ise “*Bosna'ya Dair Çeşitli Gözlemler*” başlığını taşımaktadır (s.51-76). Bu bölümde seyyah öncelikle Bosna'daki evlerin genel yapısından

bahsetmiştir. Burada fakir ve zengin evlerini ayrı ayrı anlatmıştır (s.51). Ardından kasabaların genel özelliklerine değinmiş ve yolcuların dinlenme yerleri olan meyhanelerden bahsetmiştir (s.51–52). Bosna'nın dağlık yapısına dikkati çektikten sonra (s.52) sosyal kültürel konulara geçmiş ve işe Bosnalı Hıristiyanların durumunu anlatmakla başlamıştır. Mažuranić'e göre Saraybosnalı Hıristiyanların durumu Bosna'nın diğer bölgelerindeki Hıristiyanlardan çok daha kötüdür. Burada Hıristiyanlara ait hiçbir şey yoktur. Müslümanlar evlerde yaşarken, Hıristiyanlar sazdan yapılmış kulübelerde yaşamaktadır. Mažuranić Saraybosna dışındaki Hıristiyanların yaptıkları evlerin Müslümanların evlerinden daha iyi olmaması gerektiğine dikkati çekmektedir. Eğer böyle bir durum olursa söz konusu Hıristiyan mahkemeye sevk edilir ve evi bir Müslüman'a verilir (s.53–54). Seyahatnamenin belki de en ilginç bölümü Hıristiyan, Boşnak ve Osmanlı ayrımının anlatıldığı kısımdır. Mažuranić bu ayrıma şu cümlelerle değinmektedir: “*Bosna'da Hıristiyanların kendilerine Boşnak demelerine izin verilmiyor. 'Boşnak' denildiğinde Muhammed'in dininden olanlar, sadece kendilerinden bahsedildiğini düşünüyorlar. Hıristiyanlar ise Boşnak reayası veya başka bir deyimle ulahlar, yani gayrimüslimler. Boşnaklar ve Osmanlılar, her ikisi de Muhammed dininden olmalarına rağmen birbirinden düşmanmış gibi nefret ederler. Boşnak, Osmanlı'dan nefret eder, çünkü dünyada kimsenin Osmanlı'dan beter olamayacağını söyler. Osmanlılar ise Boşnakların, dinlerinden döndüklerini ve gâvurdan beter olduklarını, bunun için de onları boğmak ve ezmek gerektiğini söylerler*” (s.56).

Bosna'daki Hıristiyan nüfusunu Ortodoks ve Katolik olarak belirten Mažuranić, bu iki grubun birbiri ile mücadelesine dikkati çekmiş ve üzüntüsünü dile getirmiştir. Mažuranić Müslümanların her Hıristiyan'a gâvur dediğini, gâvurların da birbirlerine şokac (Katolik) ve şiak (Ortodoks) dediklerini üzülenek belirtmiştir (s.61). Mažuranić'in, seyahatnamesinde Osmanlı'ya yönelik bu ve Türk gören bir Hıristiyan'ın yoldan çekilmek mecburiyetinde kalması gibi (s.67) bunun gibi çok sayıda itham bulunmaktadır.

Bunun haricinde Seyahatname'sinde Müslümanlara da geniş bir yer ayıran Mažuranić, İslam dini, Müslümanların sünnet geleneği, Türkçe ile Boşnakça ilişkisi gibi birçok konuya da değinmiştir. Mažuranić Bosna'dan sonra gittiği Sırbistan'dan da kısaca bahsetmektedir. İncelediğimiz eseri yayına hazırlayanların eklediği bir harita (s.77) ve yine eseri yayına hazırlayanların özgeçmişlerinin olduğu (s.78) ek ile çalışma sonuçlandırılmıştır.

Sonuç olarak Mažuranić'in seyahatnamesi Balkanlar'dan üstelik Osmanlı sınırları dışında kalan bir coğrafyadan bir seyyahın Bosna'ya dair izlenimlerini yansıtması bakımından önemlidir. Čaušević ve Paić-Vukić'in de ifade ettikleri gibi, Mažuranić yerel dil bilmesi onu Bosna'yı gezen Avrupalı seyyahlardan farklı kılmaktadır. Ancak Mažuranić birçok Avrupalı seyyah gibi gezdiği yerlerin insanlarına, özellikle Müslümanlara tepeden bakmış, onları vahşi olmakla itham etmiştir. Mažuranić'in seyahatnamesini konu edinen bu çalışmayı, dolayısıyla da Mažuranić'in seyahatnamesini değerli kılan bir diğer husus eseri yayına hazırlayanların Hırvatça'da kullanılan ve seyahatnamede geçen Türkçe kökenli kelimeleri italik göstermeleridir. Bu sayede Türkçe'nin Hırvat dilinde ne denli etkili olduğu da görülmektedir.